

Skurdalsporten sett fra øst. Bakenfor lå St. Olavs eget rike, det forgjettede land. Foto: Per Christiansen

PILEGRIMENES HOVEDPORT

Av Per Christiansen

Vi er i Skurdalsporten og banker på døra til naboene i øst. Gjennom åpningen ser vi ingen, men landet ligger åpent og gjestmildt, så vi går likevel inn. Over oss trekker et langdistansefly ei hvit stripe på veien mot nordvest. Den hvite streken står som ei grenselinje høyt der oppe en kort stund, før den løser seg opp og blir til blå luft. Her nede på bakken ser vi ingen grense, skjønt der oppe på berget skimter vi etter hvert ei gulmalt gråsteinsrøys i motlyset, og snur vi oss mot nord, får vi øye på ei til, på kanten mellom vatnet og dalen. Så tenker vi oss grenselinja som en strek langs bakken og stiller oss slik at vi har ett bein i hvert land. Her er vi både i Norge og Sverige.

Grenseløst land

En gang var dette grenseløst land. Bortenfor all fast bosetting spilte det liten rolle om fjellet var norsk eller svensk. Men før 1645

krevede den dansk-norske kongen skatt av det folket som spredt streifet omkring her - og kravet gikk enda mye lenger, til alt bygdefolket i hele Jemtland og Herjedalen. Til gjengjeld hadde den svenske erkebiskopen gjort sin lov og sine bud gjeldende så langt vest det var folk inn imot fjellet og ødemarka.

Etter freden i Brömsebro i 1645 var de to gamle øst-trønderske fylkene svenske for godt, men noen nøyaktig grense ble ikke fastlagt før ved midten av 1700-tallet. Det var et vanskelig arbeid, men her i Skurdalsporten ga landskapet klar beskjed. Knapt noe annet sted langs hele det langstrakte grenseområdet mellom de to landene ga terrenget et tydeligere svar på hvor grensa skulle gå. Her sto det en fint tilhøgd port i berget, ei naturlig grind i den "skigarden" som nå ble satt opp på tvers av den gamle ferdselsruta mellom øst og vest,

mellom Jemtland og Stjørdalen.

Mellom fjell og dal

"Skurdalsporten" eller "Skordalsporten" ble den kalt av jemtene, etter dalen og bygdene som lå nedenfor. Men med årene endret navnet seg til det vi kjenner i dag, med en mindre klar betydning og sammenheng med landskapet som åpenbarer seg i vest når en kommer hit over fjellet.

Folk hadde funnet fram til denne porten i uminnelige tider. I middelalderen sto den ikke som en port mellom to land, men som et skille mellom fjell og dal, mellom ødemark og bondebygd; sikkert også som en terskel mellom fare og trygghet. Vestenfor lå dalen grønn og frodig; mot øst truet fjell, uvær, rovdyr, en utmattende marsj og uante prøvelser. Etter ødemarka var porten et mål i seg sjøl.

Pilegrimene som kom over fjellet, følte det også slik. For dem var Skurdalsporten en inngang til St. Olavs eget rike. Utenfor porten falt terrenget lett ned mot skog og grønn dal-

bunn, og borte i den blå disen ante de fjorden og helgenkongens egen by. Herfra var ikke børa så tung å bære.

Målet var i sikte, og gleden var stor over å komme hit. Dette ga seg sikkert utslag på flere måter. Mange takkebønner er nok fremsagt her i porten, glade rop har runget mellom de bratte bergveggene, og gjennom flere hundre år har folk tatt seg en velfortjent hvil på dette stedet, et par slurker vann fra kilden ytterst i porten, etter den ørkesløse vandringen i fjell- og myrterreng eller opp bakkene fra dalen.

Korsene i berget

Stien gjennom porten er vitne om ferdsel. Men her er det også satt andre og langt sjeldnere spor. På nordsiden av den dype, markerte porten, ligger noen tørre og slette berggrabber, med innbydende utsikt og like velegnet til en behagelig rast i dag som for 500 år siden.

Her satte pilegrimen sitt spor i berget; tilsammen talløse, små anonyme kors. Foto: Per Christiansen

Pilegrimstrafikken til Trøndelag østfra fulgte tre hovedleier; over Skilstugan og ned Verdalen som den nordlige ruta, mens "Rombleden" opp Herjedalen og gjennom Skardøra til Tydal og Selbu var den sørlige traseen. Men det er ferdseilen på den midtre ruta over Skurdalsporten som har satt klareste spor. Foto: Per Christiansen

Her tok mang en pilegrim seg ekstra god tid og risset et kors i berget; et varig spor fra en viktig vandring. Over år ble det mange kors og mange personlige vitnesbyrd om ferden til Trondheim, som pilegrimen her begynte å se enden på. I løpet av middelalderen, kanskje gjennom hele valfartsperioden fra midten av 1000-tallet til utpå 1500-tallet, bredte de små korsene seg utover flere bergflater ved Skurdalsporten. Noe tilsvarende finnes ikke på noe sted verken i Norge eller i Sverige, og dette er uten sammenligning det klareste tegnet som finnes på pilegrimsferdsel til Olav den Helliges skrin.

Det største feltet med innhogde kors ligger øverst på bergryggen, like vest for "kaffe-stugan" som i dag står på pilegrimenes gamle rasteplass. Etter reformasjonen grodde korsbergene i Skurdalsporten gradvis til og ble liggende skjult og glemt i flere hundre år. Først med den moderne turisttrafikken etter den gamle ferdelseila, sørget ny slitasje av det mosegrodde svaberget til at korsene ble gjenoppdaget. I dag er ferdseilen så vidt stor at det største korsfeltet er gjerdet inn med en kjettinglenke, som en anmodning til folk om å trå utenfor dette

berget, som med årene er blitt en slags helligdom i seg sjøl.

Fortsatt er ikke dette unike kulturminnet alt for godt kjent i Trøndelag. Svenskene har derimot lenge "valfartet" til Skurdalsporten – til korsberget og til det andre store, og kanskje vel så kjente kulturminnet i nærheten; Stenen i Grönan dal.

Stenen i Grönan dal

Denne merkvverdige steinen står et par hundre meter inne på svenske side, midt i den gamle stien gjennom det lille dalsøkket fram mot Skurdalsporten. Steinen stikker ca. en meter opp fra bakken og har et stort kors innhogd på den glatte bredsida mot sør. Det finnes også flere andre store og små kors på steinen, og innskrifter og riss fra folk som

Stenen i Grönan Dal står som et minnesmerke over pilegrimene på vei til Trondheim i middelalderen. Steinen er også, i lokal og regional tradisjon, blitt et symbol på Sverige. Så lenge Stenen står, vil riket bestå. Foto: Per Christiansen

Turen til Skurdalsporten blir en tankefull reise i historien. Fra Stenen i Grönan dal er avstanden kort til den kvasshogde porten i bakgrunnen. Her blir fortiden nær for den som stopper opp og tar seg litt tid. Foto: Per Christiansen

har gått forbi, gjennom et utall av år. I moderne tid har mange søkt nettopp hit, med Stenen i Grönan dal som mål for turen, en times vandring fra Storlien. Til nå har alle kunnet puste lettet ut når de har vært framme ved steinen. For sagnet vil ha det til at Sverige består så lenge Stenen i Grönan dal blir stående slik den alltid har gjort. Den dagen steinen faller, er det ute med Sveriges rike...

En liten, stor tur

Korsene i berget og Stenen i Grönan dal er felles norsk/svensk historie og er en like stor attraksjon uansett om en kommer fra øst- eller vestsida av grensa. I dag er turen til Skurdalsporten lett i alle tilfelle. På norsk side går en fin sti opp fra Teveldalen stasjon, og herfra trenger man ikke mer enn en drøy time for å komme opp – eller beregn gjerne to og stopp litt underveis. Her er det fin utsikt å snu seg imot og fine rasteplasser på tørre berg. Legg merke til hvor nedslitt stien er flere steder; her

har det gått folk gjennom lange tider.

Porten ligger øverst oppe, der Skurdalsvatnet balanserer på grensa før det tipper utfor mot vest og blir norsk. Men elva er sørgelig tørr det meste av året. Her er ødemarka hentet inn av den moderne tid, som ser andre ressurser i vannet enn den slitne pilegrimen som en gang drakk seg utørst her oppe.

Fra Skurdalsporten gir kursen seg sjøl etter det grønne dalsøkket bort til Stenen. Og når en ser seg tilbake herfra er klarværsdag som det vi har fått på denne turen, ligger porten som en åpning mot en luftig, betagende bakgrunn av himmel, luft og bleke blåner.

Stenen i Grönan dal kan godt være vendemål på turen, men stien sørover til Storlien er også et godt alternativ for den som har skyss eller vet når toget går. I dag er Skurdalsporten et nært turmål på alle måter, men likevel et sted som bringer oss langt bort i tid og tanke.